ئایا شیعر خۆی دژە سیستەم نییە؟ ...3 ... خەمگین بۆڕی

بەشی سێیەم

ئەم بنووسە هەمیشە هەبوونی شیعر دەگەڕێنێتەوە بۆ دژە سیستەم و بەردەوام لە هەموو گوتارەکانیدا ئەم وشەیە وەك هەوێنی نووسینەکەی پاتە دەکاتەوە و وشەی (سیستەم)ی کردۆتە بنیشتەخۆشەی سەر زمانی، بەبێ ئەوەی تاقە جارێك لە خۆی بپرسێت: سیستەم چییە و منی بنووس باسی کام سیستەم دەکەم؟ ئایا شیعر لە کوێی سیستەم دایە؟ ئایا شیعر دەتوانێت ببێتە بەشێك لە سیستەم؟ ئاخر بنووس بێئاگایە لەوەی کردەی شیعریی، کردەیەکە خۆی دژی سیستەمەکانە و شیعری نەمر هیچ سیستەمێك لەو سیستەمانە لە خۆیدا کۆ ناکاتەوە. ئەگەر زیاتر بەناو ئەو ڕەهەندەدا شۆڕ ببینەوە، ئەوە دەگەینە ئەوەی هونەری شیعر دژی سیستەمی قسەکردنە، واتە ئەم هونەرە شیعر لە قاوغی قسەکردن دەباتە دەرەوە و دژی ئەو سیستەمە دەوەستێتەوە.
ئەگەر هێشتانیش وردتر ببینەوە، هەمدیسان شیعر پابەندی بنەماکانی ڕێزمان و زانستی زمانەوانی نابێت و زۆرجاران ئەوانە تێکدەشکێنێت کە وەك سیستەمێکی ڕێزمانی و زمانەوانی بەسەریدا سەپێنراوە. ئەوە قەدەری شیعری راستەقینەیە کە ئەو چوارچێوە بەندییە تێکدەشکێنێت و خۆی تەسلیمی هیچ سیستەمێك ناکات. هەروەها شیعر هەر خۆی دژی سیستەمی مانای ڕووتە و زۆرجاران لە بۆتەی شیعردا مانایەك دروست دەکات لەگەڵ مانای ڕووت ناڕێك دەکەوێتە و وەك گوتراوێکی سەیر و قۆڕ دێتە بەرچاو. بۆیە هەمیشە ئەو جوانیناسییەی لە بۆتەی شیعردا شاعیر وێنای دەکات و دەیسازێنێ، جوانییەکی ناڕێکە لە واقیعی ڕووت، وەلێ واقیعی ڕووت جیاوازی نییە لەگەڵ واقیعی فیکر و فەزای نووسین. بەختیار عەلی لە کتێبی (جوانییەکانی ناڕێکی)دا لەم بارەیەوە نووسیویەتی: " ناڕێکی لێرەدا بریتی نییە لە خواستێکی شەیتانی بۆ کاوڵکاری، بەڵکو بریتییە لە خواستێکی توند بۆ دۆزینەوەی دەرگایەك لەو قاڵبانە دەرمانبکات کە ئەقڵ و تێڕاوانینمانی تێدا دیلبووە" (7).

لێرەدا ئاماژە بە گوتراوێکی کاك ئارام سدیق دەکەم و دواتر نموونە شیعرییەکان دەخەمە ڕوو. کاك ئارام نووسیویەتی: " بنووس شەرم لەوە

ناکات شیعر وەکو قسەی تڕۆهات ببینێت، چونکە بەشێکی زۆر لە وانەی بەناوی شیعرەوە چاپیکردوون، لە قسەی تڕۆهات زیاتر نین”.

ئەوەیش نموونە شیعرییەکانن کە بەلای بنووسەوە قسەی تڕۆهاتن:

– ناو سگم پڕ قسەیە و خەریکی نووسینسشم.
– بۆچی بۆدەنگی فەلسەفەی گوتن نەبێت؟
– بۆچی کرم ماڵی لەناو شووتی نەبێت؟
– بۆچی ژیان مردنێکی سەراوبن نەبێت؟”(8)

ئەم ڕستانەی سەرەوە بەلای کاك ئارام سەدیقەوە قسەی تڕۆهاتن، قسەی بێمانان، قسەی هەڵیتوپەڵیتن! ئەگەر بپرسین: پەیڤی (ترۆهات) بەلای بنووسەوە چی واتایەکی هەیە؟ ئایا ئەو جۆرە لە قسەکردن دەشێت ناوی بنێین گوتراوی ڕەخنەی ئەدەبی؟ ئایا ئەوە دەشێت گوتراوی کەسێك بێت، کە سەروکاری لەگەڵ ئەدەبیات و فیکردا هەبێت؟ ئەو ڕستە شیعرییانە بەلای بنووسەوە لە خەیاڵ و تێفکرینی ئەوەوە ناڕێك و ناباو و بێمانا و ناشیعر کەوتوونەتەوە، ئەو هێزە شیعرییەی کە بکەری ناو شیعریش پێی دەدوێت، پرسیاری بۆ بنەما و بێمانان بەلای بنووسەوە، دەوروژێنێت. ئەگەر لە بنووس بپرسین: ئایا ئێستایش بڕوات وایە ئەو دێڕە شیعریانە بێمانا و قسەی تڕۆهاتن؟ ئەگەر بە هەمان فەزا و کەرستەی نووسینی تۆ لێت بپرسمەوە، ئایا ئەو دێڕە شیعرییانە خزمەتی سیستەم دەکەن، یان دژی سیستەمن؟ ئایا هەموو کردەیەکی قۆڕ و تڕۆهات دژی سیستەم نییە؟ ئایا سیستەم سادەترین پێناسەی ئەوە نییە کە مەبەستی ڕێکخستنی هەموو ئەو کردە و شتانەیە کە لە دەوروبەرماندا هەن؟ ئایا وەك خوێنەرێك دەتوانم داوای ئەوەت لێ بکەم گوتارێك لەبارەی چەمکی (تڕۆهات) بنووسیت؟ ئایا تڕۆهاتنووس و شاعیری بیرنەکەرەوە و ناشاعیر بەلای تۆوە چی مانایەکیان هەیە؟ دەتوانیت ناوی یەك تاقە رەخنەگری دونیام بۆ بنووسیت کە لەبارەی دەقێکی ناشیعرییەوە نووسیبێتی، یان لە بارەی ئەزموونی ناشاعیرێك و شاعیرێکی بیرنەکەرەوەوە هەزاران وشەی نووسبێت و دواتریش گوتبێتی ئەو دەقانەی لەبارەیانەوە دەنووسم، شیعر نین؟ ئایا ئەگەر یەکێك خۆی بە ڕەخنەگرێکی جددی و هۆشیار بزانێت و هەموو ساڵێك کتێب لەم بوارەوە چاپ بکات، گوتراوی ئاوا فڕێ دەداتە ناو نووسینەوە؟ ئایا خوێنەرێکی هۆشیاریش قسەی وا دەکات و بڵێت: ئەو دەقەی قسەی لەبارەوە دەکەم، شیعر نییە؟ ئایا ئەگەر جیاتی بنووس لە خوێنەران بپرسم، ئایا هیچ کردەیەکی شیعری هەیە بکەوێتە دەرەوەی ماناوە، هەتاوەکو مانای نەبێت؟ هەروەتر، ئەگەر شیعرێك مانای نەبێت، ڕەخنەگر چۆن دەتوانێت لەناویدا بیر

بکاتەوە و هەزاران وشەی لەبارەوە بنووسێت؟ بۆیە دەمەوێت کاك ئارام وەڵامی ئەوەم بداتەوە، ئایا ئەگەر دەقەکان ناشیعرن، چۆن توانیت ئەو گوتارە درێژدادڕەی لەبارەوە بنووسیت؟ بنووس لەبەر ئەوەی خاوەن ڕێبازێکی ڕەخنەیی نییە و بنەمایەکی جێگیری ڕەخنەیی نییە بیکاتە بنەمای کۆی گوتارەکانی، بۆیە زۆرجاران لە گوتارێك بۆ گوتارێکی دیکەیدا دژی خۆی دەوەستێتەوە. لە گوتارێکی بەناونیشانی (شیعر و دۆخی بە لێبوکبوون) دا تەواو دژی ئەم گوتارەی خۆیەتی، چونکە لەوێدا پێیوایە ناڕێکیش دەشێت جوان بێت، لەناو کردەی ناشیرینیشدا جوانی بدۆزینەوە. واتە خۆی دژی خۆی دەوەستێتەوە و دووڕوویی و دووفاقییەتی نووسینی خۆی مانیفێست دەکات.” دەکرێت تابلۆیەکی جوان چێژی هەبێت، هاوکات دەکرێت تابلۆیەکی ناشیرینیش بەجۆرێك لە جۆرەکان چێژی خۆی هەبێت” (9).

ئەوە ڕێك پێچەوانەی بۆچوونەکانی خۆیەتی و هەموو ئەو گوتراوانەی ناو ئەو گوتارەی خۆی دەخاتە بەردەم پرسیار و گومانەوە. ئەو جۆرە دووڕوویی و دووفاقییەتەی ناو دونیای نووسین دەمانباتە سەر ئەو هەقیقەتەی، کە لە کولتوورە خێڵەکییەکانەدا هەیە و ئەو جۆرە بنووسە خێڵەکییانە بەردەوام لەبەردەم ئەو کولتوورە ڕووکەشگەراییەدان و خۆیان لەناو بۆچوونەکانی خۆیان تەریق دەکەنەوە، بەبێ ئەوەی درکی پێ بکەن و بوەستن و بیربکەنەوە. تێهزرینی بنووس لەمجۆرە گوتارانەدا ئەوەمان بۆ کەشف دەکات، کە بێ ئاگاییەکی ئاقڵانە و ئاگامەندانە خۆی بە درۆ دەخاتەوە و وەك نووسەرێکی ساختەکار و خێڵەکیانەیش وەها خۆی نیشان دەدات کە ڕاستی ناشارێتەوە.

بنووس بەوەش نەوەستاوە و دواتر ئاماژە بەوەیش دەدات کە ئەوانە لە ژێر کاریگەریی شیعری (عەباس عەبدوڵڵا یوسف) دا نووسراون. ئەگەر لێرەدا بپرسین: (لەم گوتارەدا ئامانجمان دامەزراندنی پڕەنسیپی گفتوگۆیە، بۆیە دەبێت بۆچوون و گوتراوەکانمان وەك پرسیار ئاڕاستە بکەین) ئایا دەکرێت ئاماژە بەو شیعر و دێڕانەی عەباس عەبدوڵڵا یوسف بکەیت، کە ئەم دێڕە شیعرییانەی لە ژێر کاریگەریی ئەودا نووسراون؟ ئایا دروستە بەبێ خستنەڕووی دەقی هەردووك شاعیر، باسی کاریگەریی بکەین؟ ئایا بۆچی ئاماژەت بە نموونە شیعرییەکانی عەباس عەبدوڵڵا یوسف نەکردووە؟ ئایا دەکرێت بەبێ ئاماژەدان تۆمەتی وا وەك گوتراو فڕێ بدەین؟ ئایا ئەگەر نووسین چووە ناو ئەو قاوغەوە و بەبێ بنەمایەکی مەعریفی و ڕێبازێکی زانستی ڕەخنەوە، جیاوازیی چییە لەگەڵ گوتاری سیاسی حیزبی؟ ئایا لە نێوان هەردووك گوتاردا

ئامانج لەوە دروستکردنی بوختان و قسەی بۆ بنەمای مەعریفی نییە؟ ئایا لە نێوان ئەو جۆرە گوتارە و گوتاری کادیرێکی حیزبی، ئامانجی یەکەم شکاندنەوەی ئەوی دیکە نییە؟ ئایا لە کوێی ئەدەبیات و ڕەخنەی دونیادا هەبووە بڵێین: ئەو شاعیرە لە ژێر کاریگەری ئەو شاعیرەدایە و بەبێ ئەوەی ئاماژە بە دەقی لێچووی ئەو شاعیرە بکرێت؟ ئایا دەکرێ لە ئێستاوە تا ساڵێکی دیکەیش نموونە شیعرییەکانمان بۆ بنووسیت؟